

наприклад: *Ми сприймали ідеологію, як діти сприймають правила гри. А правила не обговорюються* [2, 348]; *Київ тодішній був відважніший за Львів, як підліток сміливіший за зрілу людину* [2, 325]. 5. Прецедентні феномени, наприклад: *Іноді ловлю себе на тому, що заздрю Євгену, як Ісмена заздрить Антигоні, як заздрить блудному синові брат, що залишився вдома* [2, 468].

Стиль Ірини Жиленко в конструюванні підрядних речень відповідає нормам системи української мови. Водночас її преференції зосереджені навколо складнопідрядних порівняльних речень ірреального порівняння, де підрядна частина моделює уявну, вигадану ситуацію, в якій функціонують учасники актуальної ситуації дійсності, що представлені в головній частині. З іншого боку, ситуації-еталони в реченнях реального порівняння засвідчують особистісні фонові знання письменниці, які актуалізуються в її мовній практиці. Загалом же створені Іриною Жиленко порівняльні речення розширюють художній контекст української мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Заборна М. С. Складнопідрядні порівняльні речення в сучасній українській мові: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філолог. наук: спец. 10.02.01 «Українська мова»/ М. С. Заборна. – Харків, 1997. – 18 с.
2. Жиленко Ірина. Homo feriens: Спогади / Ірина Жиленко; передм. Михайлини Коцюбинської. – К. : Смолоскип, 2011. – 816 с.

Ковальчук К.

Науковий керівник – доц. аборна М.С.

УНІВЕРСАЛЬНІ ВИСЛОВЛЕННЯ В ТЕКСТІ РОМАНУ ІРЕН РОЗДОБУДЬКО «ОДНОГО РАЗУ...»

Універсальні висловлення – це висловлення, які містять узагальнену інформацію про предмет чи явище й уникають якихось конкретних вказівок на суб'єкт дії, що дає змогу тлумачити їх як втілення узагальненого досвіду, ідеї чи життєвого правила. О. Н. Гаврилова у статті «Універсальні висловлення та інші узагальнюючі судження» зауважує: «гранично широкий зміст, відсутність безпосереднього зв'язку з реальністю і перехід в область «чистої ідеї» характеризують семантику цього типу висловлень: імена, які входять в такі висловлення – нереферентні, вони не вказують на конкретні предмети дійсності, а виражають лише саме поняття про предмет. Пор.: *Книга лежить на столі* (ось ця, конкретна книга); *Книга вчить нас жити* (будь-яка книга, книга взагалі, книга як така)» [1; 56].

Як об'єкт лінгвістичних зацікавлень, універсальні висловлення розглядаються в аспекті їх змістових особливостей, жанрової приналежності, мовного оформлення та комунікативно-прагматичного потенціалу. На цьому тлі виокремлюють дві площини їх осмислення: статична і динамічна. У статичній площині універсальні висловлення функціонують як реченнєві структури, яка оформлюється за законами мовної системи. При цьому вони розглядаються ізольовано від інших речень та абстраговано від комунікативних намірів мовця. З іншого боку, увага сучасних лінгвістів до функціонування мовних одиниць у різних типах дискурсів актуалізує дослідження універсальних висловлень у дискурсі мовної особистості. У цьому плані привертає увагу характер особистісної техніки оперування висловленнями, що акумулюють колективний досвід, а також виявлення універсальних смислів, що релевантні для характеристики особистості як складного переплетення колективного та індивідуального. У такому ракурсі пропонується спостереження над реалізацією універсальних висловлень у тексті роману Ірен Роздобудько «Одного разу...».

«Одного разу...» – це книга-сповідь від Ірен Роздобудько, історія життя з «авторськими коментарями». Тому більша частина універсальних висловлень, наявних у цьому романі, тісно переплетені з життям І. Роздобудько та виявляють її позицію по відношенню до соціуму та явищ у ньому.

Універсальні висловлення, які вживає автор у своєму дискурсі, можна осмислити в контексті протиставлення загальнолюдського та особистого досвіду. Відповідно простежуються два їх типи: 1. Фоново-досвідні висловлення. 2. Прецедентні висловлення.

Фоново-досвідні висловлення виражають життєвий досвід письменниці, що вклинюється в досвід соціуму й підлягає узагальненню, наприклад: *У дитинстві в мене була купа дорогоцінностей! ...Посправжньому цінне лише те, про що ти згадуватимеш довгі роки, а сама річ – лише знак і нагадування того, що відбулося в житті...Речі мають здатність жити довше, ніж їхні хазяї, переходити з рук до рук, здійснювати подорожі в часі...* [2; 141].

Прецедентні висловлення – феномен культури. Вони постають як «репродукований продукт мовномисленнєвої діяльності, що становить завершену й самодостатню одиницю, яка може бути або не бути предикативною» [4, 47-48]. До числа прецедентних висловлень належать цитати з текстів різного характеру. Ними, як правило, виступають «відтворювані предикативні знаки – речення-кліше (сентенції, прислів'я, приказки, афоризми, реченнєві штампи) і тексти-кліше (вірші, анекдоти, присяги, клятви, молитви та ін.)» [3; 32-33]. Зразком прецедентного висловлення в романі І. Роздобудько виступає цитата

з фільму «Іронія долі, або З легким паром!»: – *Ось, пропливав мимо... – посміхнувся він, влізаючи до кімнати й додав з «Іронії долі»: – Ми перестали лазити у вікна до коханих жінок!* [2; 123].

У системі фоново-досвідних та прецедентних висловлень увиразнюються такі тематичні групи:

– філософія життя, наприклад: *Буває, буває таке: ти потрапляєш у тупу безвихідь, лякаєшся, блукаєш і застрягаєш у ній, як комаха в патоці* [2; 84]; *Як дивно: ніколи не знаєш, що станеться з тобою після того, як щось у своєму житті ти визначиш, як останнє чи остаточне* [2; 14].

– людські відносини, наприклад: *Талановита людина не ЗАЗДРИТЬ* [2; 213]; *Усе талановите ЛЮБИТЬ усе талановите* [2; 214]; *Ми перестали лазити у вікна до коханих жінок!* [2; 123].

– творчість, наприклад: *Поганий твір – мов жмуток сіна: пожуєш і виплюнеш* [2; 202]; *«Поет» починається в мовчанні* [2; 204].

– ціннісно-сміслові феномени (любов, дружба, мрії), наприклад: *Дружба й любов існують, як вічні категорії, коли ти відчуваєш, що в твої затьмарені очі дивиться зовсім тверезе око револьвера* [2; 158]; *Чоловіків може бути багато, але коханий – один* [2; 203]; *Помри, але не давай поцілунку без кохання* [2; 91]; *...мрія – як прикраса на верхівці новорічної ялинки: маячить десь високо, вабить і виблискує. Зняти – не можна, дивитися – приємно. Це – прикраса твого життя...* [2; 130].

Стиль письменниці увиразнюють способи введення в текст універсальних висловлень, зокрема: 1. Автосемантичність, наприклад: *Є такий не дуже добре зрозумілий (принаймні мені) вислів: «диявол ховається в деталях»... Впевнена в іншому: в деталях ховається Бог. Все в житті починається саме з деталей: з кінчиків нігтиків співрозмовників до кінчиків їхніх чобіт, з ганчірки під порогом будинку до кавалочка пилу під ліжком. Деталі можуть сказати про людину і світ більше, ніж велика яскрава вивіска на фасаді* [2; 204]. 2. Логіко-синтаксична зв'язність, маркована сполучними засобами: *Бувають часи й навіть дні, коли мене охоплює величезний жаль до людства. Особливо, коли я перебуваю за кордоном і розумію, що всі ми – бідні й багаті – живемо ОДНАКОВО, з тією різницею, що хтось ставить на стіл яке-небудь фондю-бланж-манже, а інші – гречану кашу. І навіть те, що ми робимо заради дітей, не додасть їм особистого щастя. І тому варто жити на найвищих обертах, не міркуючи про всяку фігню на кшталт «крісел-портфелів-кар'єр-квартир-канар-потрібних знайомств»* [2; 117]. 3. Ускладнення авторським коментарем у формі вставлених конструкцій: *...ми всі (всі без винятку!) колись будемо лежати в одній класичній позі під двома – класичними (!) – метрами землі* [2; 116].

Загалом універсальні висловлення в книзі Ірен Роздобудько «Одного разу...» засвідчують індивідуальність її письменницького почерку. Він виявляється в оперуванні універсальними смислами, що, насамперед пов'язані з людськими стосунками, творчістю й ціннісно-смісловими феноменами. З іншого боку, спосіб введення універсальних висловлень у текст засвідчує ту особливість техніки мислення письменниці, яка пов'язана з тенденцією до встановлення логічних відношень між актуальними подіями та універсаліями.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гаврилова Е. Н. Универсальные высказывания и другие обобщающие суждения / Е. Н. Гаврилова // Филологические науки. – №3. – 1986. – с. 56-62.
2. Роздобудько І. Одного разу ...: роман / Ірен Роздобудько; передм. Л. Ворониної. – Харків: Книжковий Клуб «Клуб сімейного дозвілля», 2014. – 224 с.
3. Лещак С. Статус прецедентного текста в функционально-прагматической перспективе / С. Лещак // Функциональная лингвистика : сб. науч. работ; науч. ред. А. Н. Рудяков. – Т. 2. – Симферополь, 2010. – С. 31-33.
4. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология / В. В. Красных. – М.: ИТДГК «Гнозис», 2002. – 283 с.